

УДК 911.3:338.48

DOI: 10.18524/2303-9914.2020.1(36).205173

А. Е. Молодецький, канд. геогр. наук, доцент**В. А. Остра**, магістрант

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова,

кафедра економічної та соціальної географії і туризму,

вул. Дворянська 2, м. Одеса, 65082, Україна

viktoriaostr@gmail.com

ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ І ПРИЧОРНОМОР'І: СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ

Карпатський і Причорноморський регіони України, які включають території семи областей, створюють провідну частину пропозицій щодо рекреаційно-туристичних форм лікування, оздоровлення і медичної реабілітації після захворювань і травм. В статті розглянуті структурні особливості пропозицій та їх реалізації для вітчизняних і іноземних туристів у цих двох районах та в кожній з семи областей. Звернута увага на найбільш популярні напрями та об'єкти такого туризму. За сучасних малосприятливих умов розвитку відповідних закладів в країні виявлені тенденції розширеного використання форм лікувально-оздоровчого туризму в першу чергу у Причорномор'ї та дещо меншою мірою у Карпатському регіоні. Необхідність щорічного оздоровлення вже вкорінюється у психологію широких верст населення з середнім та низьким рівнями доходів. Автори на ґрунті офіційних статистичних даних визначили найбільш пріоритетні та перспективні напрями лікувально-оздоровчого туризму на цих територіях та висловили рекомендації для створення кращих результатів діяльності туристичного бізнесу.

Ключові слова: лікувально-оздоровчий туризм, Українські Карпати, Українське Причорномор'я, стан курортів, структура туристичних потоків.

ВСТУП

Лікувально-оздоровчий туризм в сучасному світі виступає як пріоритетний напрямок розвитку внутрішнього та іноземного туризму в багатьох країнах в тому числі в Україні. Мода на здоровий спосіб життя і гарний вигляд поступово охоплює нашу країну, завдяки наявності природних ресурсів, лікувально-оздоровчого потенціалу та інфраструктури постає питання пришвидшеного розвитку санаторно-курортного комплексу як одного з пріоритетних напрямів вдосконалення вітчизняного туризму. В Україні в сучасних умовах курортно-рекреаційне господарство займає значну економічну нішу в межах двох головних регіонів – Карпатського і Причорноморського. На них припадає переважна частина всіх місць в лікувально-оздоровчих закладах санаторного типу

країни. Для цих регіонів характерні особливі форми обслуговування туристів, які використовують оздоровчі і лікувальні властивості природних ресурсів у вигляді мінеральних вод і грязей, а також гірського і морського мікроклімату.

Мета роботи – інтегрована оцінка соціально-економічних чинників та передумов розвитку бальнеологічного туризму в місцевостях Карпатського та Причорноморського регіонів України; структуризація таких чинників; виявлення головних аспектів економічно обґрунтованих напрямів туристичної діяльності на цих територіях. Завданням цієї статті стало визначення динамічних шляхів функціонування і розвитку бальнеологічного туризму в провідних рекреаційних регіонах України з використанням статистичної інформації по областях з яких складаються ці територіальні утворення.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В дослідженні використовувались дані офіційних статистичних джерел семи областей України, матеріали попередніх розвідок авторів [9]. В попередні роки досліджувалися, в першу чергу, рекреаційно-географічні особливості використання курортів Причорномор'я без порівняння з курортними місцевостями Карпат. В даній роботі такі порівняння зроблені для більш цілісної оцінки рекреаційно-туристичних особливостей двох головних в цьому профілі регіонів України та країни в цілому. Для досягнення поставленої мети використовувалися: комплексний підхід вивчення процесів і явищ, які мають як природну, так і суспільну складову, що створює відповідну багату вимірність та багатоплановість отриманих теоретичних та практичних результатів; методи формального статистичного аналізу інформації туристичної та економічної звітності певних територіальних одиниць (областей, районів, міст), що створює умови просторової інтерпретації відповідних явищ і процесів. До цих явищ і процесів безпосередньо відноситься географія рекреаційної і інших форм людської діяльності в неробочий час. Для обґрунтування такого підходу були залучені праці теоретичного і практичного спрямування В.С. Преображенського [14], О.О. Бейдика [3], М.П. Мальської [9], О.О. Любіцевої [8] і інших фахівців географічного та суспільно-економічного профілю науки, зокрема з визначених в даній статті територіях.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

На сьогоднішній день лікувально-оздоровчий туризм є одним з популярних видів туризму не лише в світі, але й в Україні. Однак досі не існує загального визначення цього терміну. В іноземних джерелах зустрічаються такі терміни «spa tourism», «holistic tourism», «wellness tourism», «medical tourism». Українські вчені в свою чергу пропонують такі терміни «лікувальний туризм», «спа-туризм», «оздоровчий туризм», «велнес туризм», «медичний туризм» та інші [12, с. 11].

Лікувально-оздоровчий туризм – спеціалізований вид туризму головна мета

якого лікування, відпочинок, оздоровлення-реабілітація після захворювань та їх профілактика. Реалізацію цієї мети лікувально-оздоровчого туризму забезпечують природно-рекреаційні ресурси, розвинута інфраструктура та кваліфікований персонал. Зазвичай у класифікації внутрішньої структури лікувально-оздоровчого туризму застосовується продуктивний підхід, який дає чітке визначення структури лікувального туризму [17].

Головними осередками, де здійснюються форми лікувально-оздоровчого туризму є курорти. Згідно з Законом України Про курорти, *курорт* – «освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, яка використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні» [15].

Україна має великий рекреаційний потенціал, що сприяє розвитку оздоровчого туризму. Найважливішими територіями лікувального туризму в Україні є Причорноморський і Карпатський рекреаційні райони. Сприяє цьому вигідне транскордонне розташування і наявність відповідних природно рекреаційних ресурсів.

На території Карпатського і Причорноморського рекреаційних районів зустрічається велика кількість мінеральних вод, це пов'язано з геологічними особливостями цих місцевостей. За своїм мінеральним складом мінеральні води тут поділяються на: бромні, вуглекислі, родонові, кременисті з великим вмістом органічних речовин, сульфідні, йодні та ін..

Карпатський рекреаційно-туристичний район розташований на заході України, до нього входять чотири області: Чернівецька, Івано-Франківська, Закарпатська та Львівська. Район займає площу близько 56,2 тис. км², тут проживає майже 6,6 млн. населення. Він охоплює Покутсько-Буковинські Карпати, Східні Карпати, Горгани, Східні Бескиди та Закарпатську низовину.

Район має різноманітні кліматичні умови, які змінюються в залежності від гіпсометричних висот. На рівнинній частині території і плоскогір'ї переважає помірно континентальний клімат, він є близьким до морського. Температура знижується із збільшенням абсолютних висот. Найтепліший місяць липень; його середньомісячна температура становить +21°C, найхолодніший – січень, його показники становлять -8°C. За кількістю днів, які сприятливі для відпочинку перше місце займає Прикарпаття, цей період починається в травні і закінчується в кінці жовтня. Клімат сприятливий для відпочинку в Карпатського району має два періоди: холодний (з листопада до березня) та теплий (з квітня до жовтня) [3].

Українські Карпати мають великі запаси мінеральних вод, тут відкрито близько 800 джерел і 50% з них розташовані у Закарпатській області: це води таких типів як: натрієво-кальцієві, хлоридно-натрієві та гідрокарбонатні. Вони використовуються в санаторіях «Шаян», «Поляна», «Сонячне Закарпаття» та

“Синяк”. В інших областях району працює велика кількість санаторно-курортних комплексів. Кожного року Карпатський туристичний район приймає на лікування близько 700 тис. осіб [4].

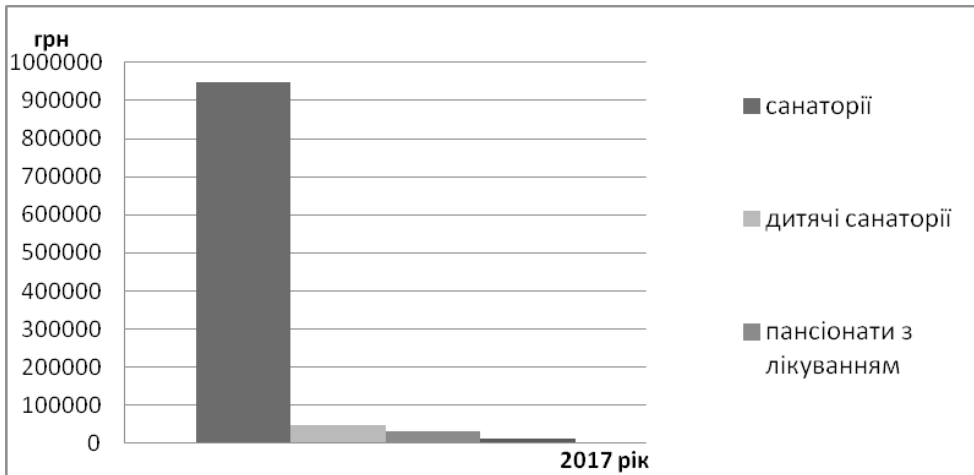

Рис. 1. Структура доходів спеціалізованих закладів розміщення туристів в Карпатському регіоні [7, с.88]

Загальна сума доходів всіх закладів розміщення становить 1041056 грн., з них дохід санаторіїв склав 948348,4 грн. найвищий показник має Львівська область; дитячих санаторіїв 48476,7 грн. – показник зафіксований лише у Львівській області, пансіонатів з лікуванням 32676,9 грн. за показниками лідирує Закарпатська область, дитячих закладів оздоровлення цілорічної дії 11554,0 грн. – показник зафіксований лише в Закарпатській області (рис.1).

Чернівецька область – найменша за площею область району, має запаси бальнеологічних ресурсів, відомо 64 джерел з мінеральною водою, зараз не всі вони використовуються бо деякі з них до кінця ще не дослідженні. Більшість з них за хімічним складом відноситься до хлоридно-натрієвих. З питних вод тут знаходяться такі мінеральні води як: «Брусницька», «Буковинська», «Зеленчанська», «Валя-Кузьминська», а найціннішою з них є вода, яка має сірчано-водневий склад і містить содові компоненти вважаються джерела Красноільського родовища. Північна Буковина також відома своїми лікувальними грязями. На територіях сіл Брусниця, Черешенька, Щербниці, Костинці, знаходяться запаси лікувальних грязей [5, 7, с. 120].

На території області діють готелі, мотелі, бази відпочинку, але професійна медикаментозна допомога з використанням мінеральних вод і лікувальних грязей використовується лише в бальнеологічному санаторії «Брусниця» та дитячому санаторії «Щербниця».

Ландшафти Івано-Франківської області представлений трьома типами:

рівнинний, передгірський та гірський. На території природного національного парку, знаходиться кліматичний курорт Яремче. Це найвідомішим рекреаційний центр Прикарпаття, де налічується близько 45 санаторно-курортних закладів. Головними бальнеологічними курортами області є: «Мізунь» та «Буковель». Серед санаторіїв значний вплив на діяльність лікувально-оздоровчого туризму мають бальнеологічні санаторії «Косів» та «Шешори».

Курорт «Буковель» – одночасно бальнеологічний, кліматичний і гірсько-лижний курорт. Санаторно-курортні заклади знаходяться на найвищому рівні обслуговування, з кожним роком будуються нові готелі, Спа-центри, також є дитячі табори. Всі заклади в яких відпочивальники проходять курс лікування, мають першокласне обладнання, тут працюють кваліфіковані робітники. Курорт приймає гостей протягом всього року [13].

Найбільша кількість відвідувачів 15689 осіб перебували в базах відпочинку, в санаторіях зупинились 6898 осіб, в дитячих санаторіях перебували 5597 особи, 5054 осіб зупинилось в пансіонатах з лікуванням, пансіонати відпочинку відвідали 4470 осіб, і лише 620 осіб обрали санаторії профілакторії. Загальна кількість рекреантів становила 38328 осіб [7, с.120].

В Закарпатській області 609 населених пунктів і майже в половині, а це в 235 знаходяться джерела з мінеральною водою. Всього досліджено близько 700 джерел, які можна поділити на 30 типів, в рівнинних частинах Закарпаття знаходяться 50 термальних джерел. Найбільший бальнеологічний потенціал мають: Рахівський район – тут знаходиться 111 джерел з мінеральною водою, 38 штучних свердловин та 4 санаторно-курортних заклади, у Міжгірському районі відкрито 90 мінеральних джерел, 25 штучних свердловин та 3 заклади санаторно-курортного розміщення, в Свалявському районі 17 мінеральних джерел, 79 штучних свердловин, 7 термальних свердловин та 10 закладів санаторно-курортного розміщення. В інших районах показники менші [5].

Головні бальнеологічні курорти області: «Солотвино», «Шаян» (діє санаторій «Шаян»), «Берегове», «Косино», «Сойми», «Поляна» (діють санаторії «Поляна» та «Сонячне Закарпаття»), «Синяк» (діє санаторій «Синяк») [13].

Бальнеологічний курорт «Поляна» – знаходиться на відстані 10 км від міста Свалява. Курорт відомий завдяки своїм цілющим мінеральним водам типу Боржомі, а саме лужно-вуглекислі мінеральні води: «Лужанська», «Поляна Квасова» та «Поляна купіль». Вперше воду з джерел почали добувати в XIX ст. Мінеральні води отримали назву: «Поляна Квасова» та «Лужанська». Впродовж 1895–1911 років мінеральна вода «Поляна Квасова» отримувала нагороди на Європейських конкурсах, 21 раз отримувала відзнаку найкращої мінеральної води в країнах Центральної Європи. На території курорту діють два санаторії: «Поляна» та «Сонячне Закарпаття», для лікування використовують дві мінеральні води: «Поляна Квасова» та «Поляна купіль» [13].

В санаторіях області були зареєстровані 59905 громадян України, в дитячих закладах оздоровлення перебували 4851 особи, бази відпочинку обрали

2740 осіб, в дитячих санаторіях було зафіксовано 2328 осіб. Загальна кількість іноземних відвідувачів становить 1465 осіб, з них 1335 особи перебували в санаторіях, інші 130 осіб обрали бази відпочинку. Станом на 2017 рік в вказаних спеціалізованих закладах розміщення Закарпатської області перебували 71289 осіб [7, с. 120].

Львівська область одна з лідерів серед областей в Україні за показниками природно-рекреаційних ресурсів. Головні бальнеологічні курорти області:

«Трускавець» – на території курорту діє велика кількість санаторно-курортних закладів: «Ріксос Прикарпаття», «Шахтар», «Весна», «Молдова», «Дніпро-Бескид», «Женева», «Перлина Прикарпаття», «Трускавець СБУ», «Карпати», «Кристал», «Кришталевий Палац», «Аркада», «Либідь», «Південний», «Шале Грааль», «Віктор», «Арніка», «Еліт Дніпро» [5, 9, 13].

Курорт «Східниця» – як бальнеологічний курорт функціонує з 1976 році, а перша згадка датується 1858 року. На його території знаходиться 38 джерел і 17 свердловин мінеральної води «Нафтуса». Заклади санаторно-курортного розміщення представлені 16 об'єктами, з них: три санаторії («Стожари», «Східницькі Карпати», «Едельвейс»), сім оздоровчих центрів («Вілла Ігнат'єва», «Вілла у Лікаря», «Діанна», «Діанна-Геліос», «Зелений бір», «Сідус») та шість комплексів відпочинку («Вікторія», «Верховина», «Едем», «Під лісом», «Синевір», «Цитадель»).

«Моршин» – свою роботу розпочав з 1878 року, спочатку при лікуванні хворих використовувались кліматичні умови та свіже повітря і лише після дослідження лікувальних властивостей мінеральних вод Моршина, почали використовувались мінеральні води. У 1880 році курорт отримав статус бальнеологічного [9, 13].

На території санаторно-курортного комплексу «МОРШИНКУРОРТ» курорту функціонують санаторно-курортні заклади: «Дністер», «Лаванда», «Перлина Прикарпаття», «Світанок», «Черемош». Щорічно заклади приймають три тисячі відпочивальників.

Загальна кількість осіб які зупинились в санаторіях становить 102810 осіб, з них 17740 іноземців. В дитячих санаторіях зафіксовано 6411 осіб, всі з них громадяни України, в базах відпочинку зареєстровано 4926 українців, в пансіонатах відпочинку перебували 1398 осіб, з них 6 іноземців, пансіонати з лікування обрали 914 громадян України. У 2017 році спеціалізовані заклади розміщення в Львівській області відвідали 116459 осіб, з них 17746 іноземців [7, с. 120].

Причорноморський рекреаційно-туристичний район розташований на південному заході України, до нього входять три області: Одеська, Миколаївська та Херсонська. Район займає площу 86,3 тис.км². Більша частина території району представлена Причорноморською низовиною, вона поступово знижується на південь та різко обривається до моря, утворюючи при цьому різку урвисту берегову лінію. На півночі району знаходиться ділянки Подільської і Придніпровської височин. Близьке залягання порід Українського кристаліч-

ного щита вплинуло на мальовничий вигляд рельєфу, поверхня розчленована ярами, балками та річковими долинами.

Головним рекреаційним ресурсом для всіх областей району є вихід до Чорного моря. Море є важливою складовою природних рекреаційних ресурсів району, влітку температура води може прогріватися до $+24^{\circ}\text{C}$, купальний сезон триває близько 114 днів. Показник солоності води становить 16‰, морська вода містить значну кількість магнію, йоду, заліза, сульфатів кальцію та солі. Морські хвилі на берег несуть корисні для людей речовини, негативно заряджені іони. Також район має значну кількість лиманів та солоних озер, данні відклади яких містять знаходяться лікувальні грязі (пелоїди) та корисна ропа, це такі лимани як: Дніпровський, Тилігульський, Куяльницький, Хаджибейський, Дністровський; озера: Шаболат, Шагани, Алібей, озера затоки Сиваш [11].

Ситуація з отриманими коштами від реалізації путівок спеціалізованих закладів розміщення у 2017 р. в Причорномор'ї наступна, загальна сума вартості всіх путівок становить 23318,8 тис. грн. Дохід пансіонатів відпочинку склав 13693,8 тис. грн., санаторіїв 5561,2 тис. грн., санаторіїв-профілакторіїв 3490,7 тис. грн., лідером в зазначених вище закладах є Одеська область, дохід пансіонатів з лікуванням склав 573,1 тис. грн. – цей єдиний показник зафіксований в Херсонській області (рис. 2).

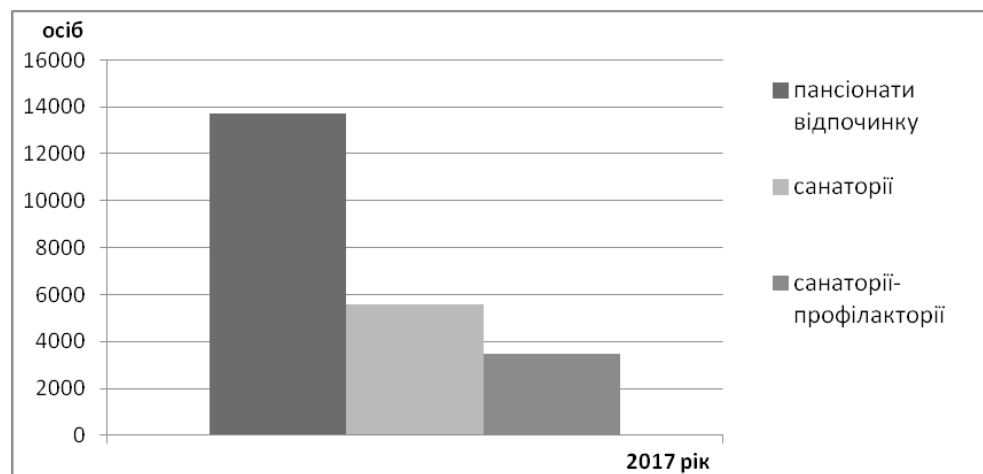

Рис. 2. Структура відвідувачів лікувально-оздоровчих закладів Причорномор'я [7, с. 120]

Одеська область – центр таласотерапії в країні, займає перше місце за площею в Україні, довжина морських та лиманних узбереж складає 394 км., з них 175 км, це морські пляжі придатні для рекреаційної діяльності. В області проживає 2386500 осіб. Область відома своїми лиманами, найбільшими з них є – Куяльницький, Хаджибейський та Тилігульський [11].

В межах області є родовища з мінеральними водами різних типів: у цен-

тральній частині області – це азотні різного іонного складу (термальні), натрієві та кальцієво-натрієві, а також хлоридні, у південній частині області – гідрокарбонатно-хлоридні натрієві та магнієво-кальцієві, а на півночі області – сульфатні різного катіонного складу. Ці типи вод належать до мінеральних вод без специфічних компонентів та особливих властивостей [11].

На території області поширені мулові сульфідні грязі, які належать до грязей приморського підтипу. Родовища цих пелоїдів розташовані переважно на території озер Дунай-Дністровської групи. Лікувальні грязі мають високий вміст сульфідів, значний показник мінералізації грязьового розчину (20 г/л) та мають чорний або сірий колір [11].

Завдяки вигідному географічному положенню, історико-культурній спадщині та наявності бальнеологічних запасів, рекреаційний комплекс області дуже розвинутий. Санаторно-курортне господарство займає важливе місце в рекреаційній діяльності області, станом на 2017 рік в Одеській області функціонували 321 заклад санаторно-курортного розміщення діють бальнеологічні, кліматичні, бальнеогрязьові курорти: «Куяльник», місто-курорт Чорноморськ, «Кароліно-Бугаз», «Затока», «Сергіївка», «Лебедівка», «Катранка» та «Приморське» [11; 7, с. 16]

В базах відпочинку було зареєстровано 50309 осіб, в санаторіях перебували 46997 осіб, дитячі санаторії відвідали 19094 особи, в дитячих закладах оздоровлення перебували 11438 осіб, санаторії-профілакторії обрала 8031 особа, в пансіонатах відпочинку зареєстровано 3540 осіб. У 2017 році Одеські спеціалізовані заклади розміщення відвідали 139409 громадян України. Загальна кількість іноземців серед відвідувачів становить 12643 особи, з них 5442 перебували в санаторіях, в дитячих санаторіях зареєстровано 3367 осіб, бази відпочинку обрали 3237 особи, санаторії-профілакторії прийняли 348 осіб, в пансіонатах з відпочинком перебували 203 особи. Загальна кількість осіб, що перебували в спеціалізованих закладах розміщення в Одеській області у 2017 році становить 152052 осіб, з них 12643 іноземці [7, с. 120].

Миколаївська область має довжину морських пляжів придатних для туристично-рекреаційної діяльності 140 км, на території області знаходяться дев'ять лиманів. До області відноситься острів Березань та Кінбурнська коса. Наявність таких природних ресурсів як: мінеральні води, покладів лікувальних грязей Тилігульського та Бейкуського лиманів, сприяли створенню ряду кліматичних та бальнеологічних курортів [1].

Приморський кліматичний курорт «Очаків» отримав свою популярність ще у XIX ст., відпочивальників приваблювали чисті піщані пляжі, теплий морський клімат та природні ландшафти. Нині курорт приваблює туристів своїми бюджетними послугами та розвинутою санаторно-курортною базою. На території курорту функціонують такі заклади розміщення: база відпочинку «Сонячний берег», пансіонат «Надія», база відпочинку «Динамо», пансіонат «Прибій» та санаторій «Очаків» [13].

В базах відпочинку перебували 44519 осіб, пансіонати відпочинку обрали 11644 громадян, в дитячих санаторіях 4856 осіб, в санаторіях-профілакторіях перебували 4786 осіб, санаторії обрали 3927 громадян. Загальна кількість громадян України 69732 осіб [7, с. 120]. Загальна кількість іноземців становить 5013 осіб, з них в базах відпочинку перебували 4817 осіб, в пансіонатах відпочинку було зареєстровано 117 осіб, санаторії профілакторії обрали 79 іноземців. Станом на 2017 рік в спеціалізованих закладах Миколаївської області перебували загалом 74745 осіб [7, с. 120].

Херсонська область має найбільшу пустелю Європи – “Олешківські піски”. Область омивається Чорним та Азовським морями. Сприятливі кліматичні умови, наявність бальнеологічних ресурсів морів, лиманів, озер та затоки Сиваш, сприяли створенню в області санаторно-курортного комплексу. Головними курортами області є Голопристанський район села Залізний Порт, Більшовик, місто Гола Пристань, у Скадовському районі місто Скадовськ, смт. Лазурне, у Каланчацькому районі село Приморське, у Генічеському районі місто Генічеськ, село Щасливе, Генічеська Гірка. Загальна кількість осіб становила 98982, з них іноземців 267 осіб [1;7, с. 120].

Більша кількість рекреантів, а це 61396 осіб обрали бази відпочинку, 25477 осіб зупинились в пансіонатах відпочинку, дитячі санаторії відвідали 7936 осіб, пансіонати з лікування обрали 3228 осіб, і лише 678 осіб зупинились в санаторіях [7, с. 120].

ВИСНОВКИ

Туризм і рекреація є перспективною сферою для економіки Карпатського та Причорноморського районів вже багато років. Лікувально-оздоровчий туризм є одним з пріоритетних напрямків туризму в кожній з семи областей. Але існують фактори які стримують його розвиток і успішну експлуатацію туристично-рекреаційних ресурсів району.

Головними проблемами є: занедбаність частини санаторно-курортних закладів і туристичних об'єктів через тривалу і неефективну експлуатацію; транспортна мережа не відповідає сучасним стандартам логістики доїзду до відповідних закладів; недостатня кількість кваліфікованих працівників та їх невисокий рівень матеріальної винагороди; низький рівень фінансування інформаційно-маркетингового просування, переваг відпочинку у відповідних районах; незбалансованість іміджу курортів та їх впізнаваності серед вітчизняних та закордонних туристів; низький рівень інвестиційної привабливості через невисоку окупність капіталовкладень ; рівень надання послуг далекий від світових стандартів [6, 16]. Особливо занедбаність проявляється на прикладі курорту Сергіївка на Одещині, де інвестором в минулі роки виступали представники Молдови, а зараз невизначеність статусу та відсутність поточних капіталовкладень призводить до майже повного припинення функціонування закладів.

Попит на лікувально-оздоровчий туризм, як свідчить дослідження наших попередників та наша відповідна практика, прямо залежить від рівня доходів споживача, тому для успішного ведення курортно-санаторного бізнесу необхідно постійно слідкувати за змінами особистих доходів рекреантів. Менеджменту санаторно-курортних закладів можна рекомендувати оптимізувати якомога більше гнучких форм ціноутворення, адже в період фінансових криз та загальноекономічної нестабільності скорочується не лише попит громадян України, а і одразу знижується і кількість іноземних клієнтів [3].

Для розв'язання зазначених проблем необхідно розглянути наступні шляхи їх вирішення.

По перше, необхідно запровадити стимулюючу політику держави в лікувально-оздоровчий туризм. Інвестування в модернізацію санаторно-курортних закладів, за умов оновленої системи оподаткування дозволять покращити інфраструктуру і наблизити її до європейського рівня. Новий податковий режим сприятиме ефективній роботі підприємців за умови зниження податків, або збільшення терміну кінцевої сплати. Для збільшення інвестицій, необхідно залучити приватних інвесторів. Інвестувати потрібно у покращення інфраструктури санаторно-курортних закладів, створення нових басейнів, спортивних майданчиків, будівництво розважальних комплексів, оновлення застарілого медичного обладнання, покращення умов проживання. Практика пільгового оподаткування та цільового стимулювання готельного будівництва здійснювались в Україні напередодні чемпіонату Європи з футболу 2012 року у найбільших містах та цілком себе виправдала. Таку ж політику бажано здійснювати щодо санаторних закладів та їх будівництва та реконструкції.

По друге, необхідно розширити перелік туристично-рекреаційних послуг. При розробці туру поєднувати лікувально-оздоровчий туризм з пізнавально-екскурсійним, релігійно-паломницьким та ін.. Також увагу потрібно приділити розвитку Спа-туризму, який в усьому світі є дуже популярним серед споживачів туристичних послуг. В багатьох країнах цьому сприяють зацікавлені фармацевтичні та косметичні фірми, які й в нашій країні здатні реалізувати відповідні проекти.

По третє, необхідно розробити нову рекламну парадигму просування послуг санаторно-курортних закладів, пропагувати лікувально-оздоровчий туризм для всіх вікових та майнових верст населення як через засоби масової інформації, так і у навчальних закладах, громадських установах, професійних організаціях та ін..

Серед практичних висновків даного дослідження зазначимо наступне:

Розвитку лікувально-оздоровчого, зокрема бальнеологічного туризму в Карпатському та Причорноморському рекреаційно-туристичних районах сприяють значні ресурси і можливості реалізації санаторно-курортної діяльності. Райони мають найбільшу в Україні кількість спеціалізованих закладів розміщення і високі показники кількості рекреантів, які перебувають в цих закладах.

Важливо повернути практику цілорічного використання санаторного фонду, що можна зробити шляхом гнучкої цінової політики, як приклад наводиться унікальний закарпатський санаторій «Гірська Тиса» з використанням миш'якового типу мінеральної води.

По друге. З статистичних даних кількості рекреантів, що перебували в спеціалізованих закладах розміщення станом на 2017 рік, можна зробити висновки, що найбільший показник рекреантів має Причорноморський район (325779 осіб), лідером серед областей якого стала Одеська область, тут було зафіксовано 152052 осіб. В Карпатському районі було зафіксовано 229134 осіб, найвищий показник зафіксований у Львівській області, кількість рекреантів склала 116459 осіб, тобто на 25–30 відсотків менше. Це свідчить, що важливість лікувально-оздоровчого туризму вища для українських туристів саме на приморських, а не на передгірських та гірських територіях.

По-третє. Провівши порівняльний аналіз районів, можна зробити висновок, що всі області мають природні ресурси, але використовуються вони не повною мірою. Провідна кількість рекреаційних територій з унікальними природними ресурсами залишається поза увагою держави, а тому і їх окремих громадян. Наприклад, зараз інженерно облаштована дамба – пересип озера Сасик на Одещині використовується лише базами відпочинку. Наразі оприлюднений проект будівництва комплексу готелів зі спа-складовою спрямований на оздоровлення тисяч рекреантів.

По четверте. Спільними проблемами курортного комплексу Карпатського та Причорноморського районів є: застаріла матеріально-технічна база санаторно-курортних закладів, високі ціни за низький рівень послуг, нестача кваліфікованих кадрів, відсутність залучення інвестицій, значна частина санаторно-курортних закладів і туристичних об'єктів знаходяться у занедбаному стані. Є вдалий приклад залучення інвестицій іноземного походження у проект «екополіс» у Трускавці на Львівщині, або у створення лікувально-оздоровчих комплексів на березі Мертвого моря в Ізраїлі – Ахава, Ейн Геді та інші.

Основними напрямками розвитку лікувально-оздоровчого в Карпатському та Причорноморському районах є: залучення інвестицій вітчизняного та іноземного походження для оновлення матеріально-технічної бази санаторно-курортних закладів, підвищення зацікавленості працівників галузі в результатах своєї роботи, розвиток ще не освоєних природних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бабов К.Д.* Курорти України державного та місцевого значення [Текст] / К.Д. Бабова, О.М. Нікіпелова. – О.: Пальміра, 2010. – С. 12-26.
2. *Баєва О.В.* Тенденції розвитку санаторно-курортного бізнесу в Україні [Текст] / О.В. Баєва, Н.І. Новальська // Проблеми модернізації України, Науковий часопис. – Випуск 1. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал»», 2015. – С. 52-55.
3. *Бейдик О.О.* Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування [Текст] / О.О. Бейдик. – К.: ВПЦ “Київ ун-т”, 2001. – 395 с.

4. *Вахович І.М.* Малімон В.В. Регіональні ринки медичного туризму: особливості формування та розвитку в Україні: монографія [Текст] / І.М. Вахович, В.В. Малімон – Л.: “Волиньполіграф”, 2013. – 253 с.
5. *Вачевський М. В.* Розвиток рекреаційної сфери в Карпатському регіоні [Текст] / М.В. Вачевський, О.М. Свінцов, В.Ф. Кузніцов // Український бальнеологічний журнал. – 2014. – № 1. – С. 99-104.
6. *Воробйов Ю.М.* Фінансове забезпечення розвитку санаторно-курортних закладів [Текст] / Ю. М. Воробйов // Науковий вісник : Фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – № 3 – С. 47.
7. Колективні засоби розміщення в Україні у 2017 році: статистичний збірник [Текст] /. – К.: Державна служба статистики України 2017. – 142 с.
8. *Любіцева О.О.* Туристичні ресурси України: навчальний посібник [Текст] / О.О. Любіцева, Є.В. Панкова, В.І. Стафійчук. – К.: Альтпрес, 2007. – 369 с.
9. *Мальська М.П., Занько Ю.В.* Організаційно-економічні важелі розвитку системи туристичних послуг Львівської області [Текст] / М.П. Мальська, Ю.В. Занько // Вісник Львівського університету. Серія Міжнародні відносини, 2012. – Ч. 1. Вип. 29 – С. 63-71
10. *Молодецький А.С. Пишна Г.О.* Провідні риси бальнеологічних і бальнеогрязьових курортів країн Причорномор'я [Текст] / А. С. Молодецький, Г.О. Пишна // Вісник Одеського національного університету. Серія Географічні та геологічні науки, 2015. –Т. 20. Вип. 3 – С. 82-98
11. Одеський регіон: передумови формування, структура та територіальна організація господарства: навчальний посібник [Текст] / О. Г. Топчів та ін.. – О.: Астропринт, 2012. – 336 с.
12. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (UNWTO World Tourism Organization) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www2.unwto.org/>
13. Офіційний сайт товариства «Укрпрофоздоровниця» » [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrzdrav.com/>
14. *Преображенский В.С.* Теория рекреологии и рекреационной географии [Текст] / В.С. Преображенский, И. В. Зорин, В. А.Квартальнов. – М., 1992. – С. 23-67.
15. Про курорт // Закон України від 19 січня 2006 р. № 3370 –IV. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14/stru>
16. *Чорненька Н.В.* Організація туристичної індустрії: навчальний посібник [Текст] / Н.В. Чорненька. – К.: Атіка, 2006. – 264 с.
17. Aspecte conceptuale privind marketingul turismului balnear din Romania / A. F. Stancioiu, C. A. Baltescu, A. Botos etc. // Economie teoretica si aplicata. – Volumul XX (2013), №2. – P. 124-137 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://stone.ectap.ro/articole/835_ro.pdf

REFERENCES

1. Babov, K.D. (2010), *Kurorty Ukrainy derzhavnogo ta mistsevogo znachennya [The state and local level resorts of Ukraine]*, Odessa: Palmira, pp. 12–26.
2. Bayeva, O.V. (2015), *Tendenciya rozvytku sanatorno- kurortnogo biznesu v Ukraini [Problems of modernization of Ukraine]*, Kyiv: DP Personal, pp. 52–55.
3. Beydyk O.O. (2001), *Rekreatsiyno-turyst-s'ki resursy Ukrainy: Metodolohiya ta metodyka nalizu, terminolohiya, rayonuvannya [Recreational and tourism resources of Ukraine: Methodology and methodology of analization, terminology, zoning]* / Kyiv : VPTS “Kyiv un-t”, 395 p.
4. Vakhovych I.M. Malimon V.V. *Rehional'ni rynky medychnoho turyzmu: osoblyvosti formuvannya ta rozvytku v Ukraini: monohrafiya [Regional markets for medical tourism: features of formation and development in Ukraine: monograph]*, Lviv: “Voly'n`poligraf”, 253 p.
5. Vachev's'kyu M. V. (2014), Rozvytok rekreatsinyoi sfery v Karpat-s'komu rehioni [Development of the recreational sphere in the Carpathian region]. *Ukrayins'ky bal'neolohichnyy zhurnal*, № 1, pp. 99–104.
6. Vorobyov Y.M. (2012), *Finansove zabezpechennya rozvytku sanatorno-kurortnykh zakladiv [Financial support for the development of spa facilities]*, *Naukovy`j visny`k : Finance, banks, investment*, № 3, p. 47.

7. Kolektyvni zasoby rozmishchennya v Ukraini u 2017 rotsi: statystychnyy zbirnyk [*Collective Placements in Ukraine in 2017: Statistical Collection*], K.: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy 2017. – 142 p.
8. Lyubitseva O.O., Pankova Y.V., Stafiyuchuk V.I. (2007), *Turystchyni resursy Ukrainy: navchal'nyy posibnyk* [*Tourist resources of Ukraine: tutorial*], Kyiv: Al'tpres, 369 p.
9. Malska M.P. Zanko Y.V. (2012) Orhanizatsiyno-ekonomichni vazheli rozvytku systemy turystychnykh posluh Lvivskoi oblasti [Organization and economic levers of development of the system of tourist services of Lviv region]. *Lviv National University Herald. International Relations*, vol.29(1), pp. 63–71.
10. Molodetsky A.E. Pyshna H.O. (2015) Providni risi balneologichnih i balneogryazovih kurortiv krayin Prichornomor'ya: navchal'nyy posibnyk [Main features of balneological and mud resorts network of the black sea countries]. *Odessa National University Herald. Geography and Geography*, vol.20(3), pp. 82–98.
11. *Odes'kyi rehion: peredumovy formuvannya, struktura ta terytorial'na orhanizatsiya hospodarstva: navchal'nyy posibnyk* [*Odessa region: nature, population, economy: tutorial*], Odessa.: Astroprynt, 2012, 336 p.
12. *Ofitsiyyny sayt Vsesvitn'oyi turystychnoyi orhanizatsiyi* [*UNWTO World Tourism Organization*], Avalibale at: <http://www2.unwto.org/>. [Accessed 15 October 2019].
13. *Ofitsiyyny sayt tovarystva «Ukrprofzodorovnitsa»* [*Official site of Ukrprofzodorovnitsa Society*], Avalibale at: <http://ukrzdraz.com/>. [Accessed 20 October 2019].
14. Preobrazhenskiy V.S. (1992), *Teoriya rekrealogii i rekreatsionnoy geographii* [*Theory of rekrealogy and recreational geography*], Moskow, pp. 23–67.
15. *Pro kurort. Zakon Ukrainy vid 19 sichnya 2006 r. № 3370-IV (2006)* [*About resort. The Law of Ukraine. No.3370-IV, Jan. 19, 2006*]. Avalibale at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14/stu>. [Accessed 4 October 2019].
16. Chornen'ka N.V. (2006), *Orhanizatsiya turystychnoyi industriyi: navchal'nyy posibnyk* [*Organization of the tourism industry: tutorial*], Kyiv: Atika, 264 p.
17. Aspecte conceptual privid marketingul turismului balnear din Romania / A. F. Stancioiu, C. A. Baltescu, A. Botos etc. // *Economie teoretica si aplicata*. – Volumul XX (2013), №2. pp. 124–137, Avalibale at: http://stone.ectap.ro/articole/835_ro.pdf. [Accessed 03 October 2019].

Надійшла 08.05.2020 р.

А. Э. Молодецкий, канд. геогр. наук, доцент

В. А. Остра, магистрант

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова,
кафедра экономической и социальной географии и туризма,
ул. Довженка 2, г. Одесса, 65082, Украина
viktoriaostra@gmail.com

ЛЕЧЕБНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНЫЙ ТУРИЗМ В УКРАИНСКИХ КАРПАТАХ И ПРИЧЕРНОМОРЬЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ

Резюме

Карпатский и Причерноморский регионы Украины, включающих территории семи областей, создают большую часть предложений рекреационно-туристической формы лечения, оздоровления и медицинской реабилитации после бо-

лезней и травм. В статье представлена структура особенностей предложений, а также их реализации для отечественных и иностранных туристов в этих двух районах и в каждой из их семи областей. Обращается внимание на самые популярные направления и объекты такого туризма. В современных малоблагоприятных условиях развития соответствующих учреждений в стране выявленные тенденции расширенного использования форм лечебно-оздоровительного туризма в первую очередь в Причерноморье и в несколько меньшей степени в Карпатском регионе. Необходимость ежегодного оздоровления уже укореняется в психологию широких слоев населения со средним и низким уровнями доходов. Авторы на основе официальных статистических данных определили самые приоритетные и перспективные направления лечебно-оздоровительного туризма на этих территориях и предложили рекомендации для создания лучших результатов деятельности туристического бизнеса.

Ключевые слова: лечебно-оздоровительный туризм, Украинские Карпаты, Украинское Причерноморье, состояние курортов, структура туристических потоков.

A. E. Molodetsky

V. A. Ostra

Department of Economic and Social Geography and Tourism

Odesa I.I. Mechnikov National University

Dvorianskaya St., 2, Odesa, 65058, Ukraine

viktorioastra@gmail.com

HEALTH TOURISM IN THE UKRAINIAN CARPATHIANS AND THE BLACK SEA COAST: CURRENT STATE AND TRENDS

Abstract

Problem Statement and Purpose. Medical, recovery and treatment and rehabilitation tourism is becoming more and more popular in the world. In Ukraine, this type of tourism occupies a high economic niche in two major recreation and tourism areas - the Carpathian and Black Sea region. These regions are characterized by unique forms of tourist services, which use health and healing properties of natural resources in the form of mineral waters and curative mud, as well as mountain and sea climate. The purpose of this article is an integrated assessment of social and economic factors and prerequisites for the development of balneological tourism in the Carpathian and Black Sea regions, as well as identifying the main aspects of economically viable tourist destinations in these territories.

Data & Methods. The article uses official statistics on tourism in seven regions of Ukraine: four Carpathian regions (Transcarpathian, Ivano-Frankivsk, Lviv and Chernivtsi) and three regions of the Black Sea region (Mykolaiv, Odesa, Kherson). Analytical methods were used both by nature conservation and socio-economic instruments in order to value the tourism processes in there areas. As a

methodological basis, the developments described in the scientific papers published by V.S. Preobrazhenskiy, O.O. Beydyk, M.P. Malska, O.O. Lyubitseva and other professionals are used.

Results. To development of curatively-health, in particular balneological tourism in Carpathians and Ukrainian Black Sea Region recreational-tourist districts considerable resources and marketabilities of sanatorium-resort activity promote. Districts have in Ukraine most of the specialized establishments of placing and high indexes amounts of tourists, that are in these establishments. In today's unfavorable conditions for the development of relevant institutions in the country, the identified trends in the expanded use of forms of health tourism, primarily in the Black Sea region and to a lesser extent in the Carpathian region. The need for annual recuperation is already taking root in the psychology of broad layers of the population with middle and low income levels. The analysis showed the paramount importance of the studied territories for medical tourism. In the process of statistical processing, a certain increase in the coastal tourist destination over the mountain and balneological in the Carpathians was revealed. The article offers several groups of recommendations based on previous research and current statistics. They are common to the two areas studied. It is necessary to introduce a new tax regime and attract foreign investors, which will contribute to the effective work of enterprises. Expanding the list of tourist and recreational services will attract more tourists. The new advertising paradigm of promotion of sanatorium and resort services will allow to increase the number of tourists among all age and property layers of the population. The main directions of development of the medical and health-improving sphere in the Carpathians and the Black Sea region are: attraction of investments of domestic and foreign origin for renewal of material and technical base of sanatorium and resort establishments, increase of personal interest of industry workers in production indices, development of which has not yet been mastered.

Keywords: medical-health tourism, the Ukrainian Carpathians, the Ukrainian Black Sea Region, state of the resorts, structure of the tourist flows.